

VII Ogólnopolski Zjazd Pedagogiczny Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego Toruń 20–21.09.2010

Kolejny VII Ogólnopolski Zjazd Pedagogiczny odbywał się w dniach 20–21 września 2010 roku pod hasłem „**Po życie sięgać nowe...**” **Teoria a praktyka edukacyjna**. Gospodarzem tego najważniejszego dla polskiej pedagogiki spotkania był po raz kolejny Toruń, gdzie odbywał się II Zjazd PTP w 1995 r.

Już pierwsze komunikaty o tegorocznym Zjeździe, przygotowywane przez Przewodniczącego Komitetu Programowego profesora Aleksandra Nalaskowskiego, interesująco zapowiadały to wydarzenie. Organizatorzy planowali bowiem wykazać „implikacje siedmiu przełomów współczesności dla relacji pedagogik i edukacji”.

Nieprzypadkowo na motto Zjazdu wybrano fragment wiersza Adama Asnyka, który jest patronem ulicy, mieszczącej Wydział Nauk Pedagogicznych w Toruniu. Organizatorzy podczas swych wystąpień wprowadzających życzyli zgromadzonym, aby w czasie sesji doszło do pojawienia się istotnych idei, wskazujących, jak pedagogia i edukacja mogą we współczesnej Polsce po życie sięgać nowe. Jednocześnie przypomniano ciąg dalszy wiersza Asnyka: „a nie w uwiedłych laurów liść z uporem stroić głowę” jako swoistą przestrożę dla stagnacji nauki polskiej.

Obrazy otworzyły wystąpienia gości honorowych oraz sesja plenarna. Przewodniczący PTP prof. dr hab. Zbigniew Kwieciński zwrócił uwagę, że na coraz częściej relacje między edukacją a sferą publiczną, które powodują dialektyczne napięcie, budzą lęki, ale też nadzieje na przyszłość. Podobnie nasycona sprzecznościami jest przestrzeń między teorią a praktyką w edukacji. Z kolei prof. dr hab. Aleksander Nalaskowski, dziekan Wydziału Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, zwrócił uwagę, że pedagogika jako nauka powinna nie tylko stawiać pytania, ale również dążyć do udzielania odpowiedzi wnoszących nową jakość. Ocena Zjazdu wymagać będzie upływu czasu, pewnej perspektywy, z której można będzie dopiero dostrzec jego następstwa.

Referaty przedstawione w trzech wystąpieniach plenarnych były poświęcone refleksjom nad kondycją polskiej pedagogiki. I tak dr hab. Astrid Męczkowska-Christiansen, prof. EUHE zastanawiała się nad miejscem współczesnej pedagogiki polskiej na tle przemian społecznych. Przywołując metaforę bezdroża, wskazywała konsekwencje interwencji polityki w sposób rozumienia świata, skutkujące spłaszczeniem oczekiwań społecznych wobec edukacji, gdzie pedagog staje się aktorem bez teatru, przygotowującym kadry nauczające, a nie nauczycieli.

Z kolei prof. dr hab. Bogusław Śliwerski przypomniał sytuację pedagogiki polskiej z lat 90. XX wieku, kiedy wydawało się, że nie nadrobi ona strat spowodowanych zamknięciem na zachodnią myśl pedagogiczną. Zapoczątkowany wówczas przez profesorów Zbigniewa Kwiecińskiego i Lecha Witkowskiego cykl studiów naukowych pod hasłem „Nieobecne dyskursy” pozwolił na odnowę nurtu pedagogiki humanistycznej. B. Śliwerski zwrócił jednak uwagę, że współczesna myśl pedagogiczna nadal nie radzi sobie z wielowymiarowością problemów społecznych, skupiając się zbyt często na negatywnych zjawiskach, jak przemoc czy agresja, zaś zbyt rzadko na pozytywnych war-

tościach wychowania, prowadzących do podtrzymywania więzi społecznych. Zamiast „wojny między teoriami” w pedagogice powinna istnieć wymiana poglądów jako forma komunikacji między pokoleniami, między kulturami, między ludźmi.

Ostatni panelista prof. dr hab. Lech Witkowski wskazywał przejawy kryzysu edukacji polskiej, który jego zdaniem, prowadzi do kształtowania ludzi bezrefleksyjnych. Instytucje oświatowe, także uniwersytety, ulegając presji mechanizmów rynkowych, nadmiernie troszczą się o utrzymanie statusu, czego skutkiem jest letarg egzystencjalny i zanikanie kultury uczenia się. Wyjście z impasu powinno zapewnić podjęcie przez pedagogów starań o „życiodajność edukacji”, wyrażającą się wysiłkiem ciągłego stawiania się, bycia w drodze, naruszania skostniałych, wygodnych idei, uchylania iluzorycznego poczucia, że jesteśmy społeczeństwem wiedzy.

Problemy poruszone w wystąpieniach wprowadzających w tematykę Zjazdu wywołały szereg pytań i dyskusji i były dobrym prognostykiem dalszych obrad. Ze względu na duże zainteresowanie Zjazdem – 280 osób biorących czynny udział – obrady przebiegały w dziesięciu sesjach. Każda z nich miała indywidualny charakter, nadany przez koordynatorów sesji oraz moderatorów paneli dyskusyjnych.

Sesja I: Rynek i edukacja: między przedsiębiorczością i wykluczeniem, prowadzona przez dr hab. Monikę Jaworską-Witkowską i prof. dr hab. Lecha Witkowskiego, była okazją do zastanowienia się nad tym, jak w ramach oddziaływań sił rynkowych ma się interes edukacji, wyrażającej troskę o rozwój przyszłych pokoleń. Sesja miała trójdzielny charakter. W wystąpieniach wprowadzających dr hab. M. Jaworska-Witkowska wskazywała na niebezpieczeństwo nieświadomego czerpania z filozofii rynku jako najbardziej pożądanej kulturowo i edukacyjnie, a także zastępowania przedsiębiorczością aspiracji edukacyjnych przez powierzchowne zabieganie o wykształcenie. Z kolei prof. Eugenia Potulicka wskazała neoliberalne dążenia do urynkowienia edukacji w myśl powiedzenia, że „wszystkie prawa człowieka można sprowadzić do prawa własności”, natomiast odczytane wystąpienie nieobecnego prof. Tadeusza Sławka dotyczyło refleksji nad użytecznością uniwersytetu nie jako miejsca pracy, lecz „miejsca więzi”, a także krytyki ekspansywności rozrastania się, gdzie troska o efekt szerokiego bycia (im większy uniwersytet, tym lepszy), zastępuje bycie głębokie.

W panelu rektorskim, do którego zaproszono rektorów szkół wyższych państwowych i niepublicznych, starano się zaprezentować różne warianty obecności rynku w kontekstach edukacyjnych. Prof. dr hab. Jerzy Nikitorowicz (Uniwersytet w Białymstoku) zaprezentował możliwości funkcjonowania uniwersytetu lokalnego, regionalnego, który dzięki więzom transgranicznym staje się polem do interakcji, dialogu i refleksji międzykulturowej. Dr hab. Robert Kwaśnica, prof. Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu, w polemice do tez wysuniętych we wprowadzeniu do sesji podał argumenty wskazujące inne źródła kryzysu szkolnictwa wyższego niż tylko mechanizmy rynkowe. R. Kwaśnica zalicza do nich prywatyzację uczelni, która przyniosła zarówno skutki oczekiwane – przyrost liczby osób studiujących, dostępność szkół wyższych dla mieszkańców regionów peryferyjnych w Polsce, opóźnienie wejścia na rynek pracy populacji z wyżu demograficznego, nowe miejsca pracy dla nauczycieli akademickich – jak i nieoczekiwane – degradacja wyższego wykształcenia dostępnego powszechnie, uproszczona procedura otwierania filii szkół wyższych, wieloletowość nauczycieli akademickich, brak regulacji prawnych, umożliwiających konkurencyjność szkołom niepaństwowym. Prof. dr hab. Kazimierz Wenta, rektor Wyższej Szkoły Humanistycznej TWP w Szczecinie, wskazywał możliwości transferu między wykształceniem a rynkiem pracy na przy-

kładzie Niemiec, gdzie problematyka prac dyplomowych studentów dostosowana jest do zapotrzebowania gospodarki w landach, natomiast dr Zbigniew Domżał, kanclerz Wyższej Szkoły Edukacji Zdrowotnej i Nauk Społecznych w Łodzi, poruszył wciąż nierozwiązany problem nierówności szans edukacyjnych w Polsce.

Sesję zakończył panel wydawców, w którym wzięli udział przedstawiciele dwóch znacząco obecnych na rynku wydawnictw: Oficyny Wydawniczej „Impuls” z Krakowa, którą reprezentował redaktor Wojciech Śliwerski, oraz Wydawnictwa „Adam Marszałek” z Torunia, reprezentowanego przez prezesa Adama Marszałka. Oba wydawnictwa mogą się poszczycić dużą liczbą wydanych w ciągu dwudziestu lat publikacji naukowych, wspierających przemianę w edukacji polskiej, a także są przykładem pozytywnych relacji między potrzebą rynku a profesjonalizmem.

Sesja II: *Demokracja: zaangażowanie i bierność?*, prowadzona przez prof. dr. hab. Tomasza Szkudlarkę, poświęcona była jakości życia społecznego w Polsce po okresie transformacji ustrojowej. Wskazano na istotne problemy funkcjonowania obywateli w systemie demokracji parlamentarnej oraz próby ich rozwiązania na drodze edukacji. Do przykładowych rozwiązań zaliczono *foresight* (dr hab. Piotr Błajet, prof. WSB) jako efektywną metodę pracy w edukacji szkolnej, pozwalającą nabyć umiejętności kształtowania przekonania o możliwości kreowania przyszłości, a także doskonalić się we współdziałaniu z partnerem mającym odmienny punkt widzenia. Rozważano także udział podmiotów edukacji w internalizacji norm i zasad pozytywnie wartościowanej deliberacji (dr Mariola Gańko-Karwowska), idei obywatelskiego nieposłuszeństwa (dr Piotr Stańczyk), wizji demokracji (mgr Karolina Starego) czy zjawiska kształcenia elitarnego (mgr Anna Kola). Dr Rafał Włodarczyk przedstawił pedagogikę azylu jako implikację koncepcji Emmanuela Levinasa dla podmiotowego zaangażowania w sprawy publiczne. Zwrócono także uwagę na mechanizmy pogłębiające podziały społeczne w Polsce, na przykład ukryty program nowatorskich form poradnictwa zawodowego dla bezrobotnych (mgr Michał Mielczarek), czy kontrolne i stygmatyzujące funkcje działania pomocy społecznej (dr hab. Małgorzata Orłowska, prof. APS).

Sesja III: *Różnica czy zamęt – imitacja czy swojskość?*, prowadzona przez prof. dr. hab. Marię Czerepaniak-Walczak i prof. dr. hab. Zbyszko Melosikę, poświęcona była zjawisku globalizacji w perspektywie zmian edukacyjnych. Wskazywano zarówno niebezpieczeństwo hipermarketyzacji usług edukacyjnych, jak i szanse podniesienia standardów i zróżnicowania oferty edukacyjnej. W trzech blokach problemowych prezentowano referaty dotyczące rozumienia obywatelstwa globalnego oraz poszukiwania normatywnych rozwiązań zarówno w perspektywie lokalnej (dr hab. Jadwiga Kosowska-Rataj, prof. UO), jak i światowej omawianego zagadnienia, odnosząc się do rozwiązań edukacyjnych innych narodów (np. dr Andrzej Puliński do fińskiego modelu egalitarnego).

Sesja IV: *Postmodernizm i tradycja?*, prowadzona przez prof. dr. hab. Władysławę Szulakiewicz, poświęcona była związkom teorii i praktyki edukacyjnej z dorobkiem tradycji i oczekiwaniami współczesnej cywilizacji. Prowadząca sesję zaznaczyła, że równie ważna dla edukacji jest inicjatywa, jak i rozumne odniesienie do tradycji. W części plenarnej sesji prof. dr. hab. Roman Schulz wskazał na konieczność stawiania wielkich pytań w pedagogice, których źródłami mogą być stan kultury i organizacji społecznej, stan praktyki pedagogicznej i stan świadomości społecznej. Zdaniem R. Schulza tematyka Zjazdów PTP wyznaczana jest także przez wielkie pytania pedagogiki. Z kolei dr hab. Romuald Grzybowski, prof. UG, zwrócił uwagę na konieczność dyskursu pedagogiki i historii edukacji nad dorobkiem polskiego dziedzictwa edukacyjnego oraz możliwości

jego popularyzacji na świecie. Przypomniął, że obecnie na liście dziedzictwa kulturowego UNESCO jedynym polskim przykładem dorobku dziedzictwa edukacyjnego są Akta Komisji Edukacji Narodowej. Referaty prezentowane były w trzech blokach tematycznych, poświęconych pedagogice i edukacji w perspektywie postmodernistycznej, pedagogicznym światopoglądom i projektom oraz edukacyjnym sukcesom i porażkom w przeszłości i czasach współczesnych.

Sesja V: „*Rewolucja podmiotów*”: *egoizm czy autonomia?*, prowadzona przez dr hab. Mirosławę Nowak-Dziemianowicz, prof. DSW, poświęcona była doświadczeniu podmiotowości i wspólnotowości oraz konsekwencjom przejścia od kolektywizmu do indywidualizmu. Wskazywano na sposoby poszukiwania tożsamości zarówno w perspektywie podmiotowej, obejmującej twórczą czy bierną postawę wobec życia, jak i w perspektywie społecznej, zwróconej w kierunku egalitaryzmu. Odnoszono się do doświadczeń jednostkowych podmiotu, których źródłem jest przede wszystkim rodzina, a także próbowano odpowiedzieć na pytanie o znaczenie uniwersytetu jako wspólnoty w kształceniu akademickim.

Sesja VI: *Poszukiwanie nowego paradygmatu: polifonia czy kakofonia?*, prowadzona przez dr. hab. Amadeusza Krause, prof. UG oraz dr. hab. Bogusława Milerskiego, prof. ChAT, poświęcona była poszukiwaniu tożsamości badawczej wobec przyjmowanych paradygmatów. Koordynatorzy przyjęli konwencję rzadziej stosowaną na konferencjach naukowych – debatę polemiczną z tezami referatów. Zachętą do dyskusji było zarówno wprowadzenie, jak i zaaranżowanie przestrzeni przez usadzenie dyskutantów w kręgu. Koordynatorzy zwrócili uwagę, że współcześnie możliwe jest inne niż w rozumieniu Thomasa Khuna odczytanie pojęcia „paradygmat”. Może być on definiowany jako oczekiwanie, uzgadnianie, przesłanie, życzenie, ale też jako dominacja czy sprzeciw. Dokonując krytycznej metaanalizy wielości perspektyw badawczych, wskazywano na możliwą zbieżność lub łączenie paradygmatów (polifonię) oraz rozważano, kiedy należy paradygmat uznać za zbędny. Dyskutanci podejmowali tematykę sesji na różnych poziomach szczegółowości, prezentując nowe tendencje rozwoju paradygmatów w teorii i praktyce edukacyjnej.

Sesja VII: *Pozór w edukacji – diagnoza, próby rozwiązań*, prowadzona przez prof. dr hab. Marię Dudzikową oraz dr hab. Dariusza Kubinowskiego, prof. UMCS, poruszyła istotny element funkcjonowania praktyki edukacyjnej, jakim jest pozorność w obszarach wychowania, kształcenia i opieki. Koordynatorzy przyjęli interesującą konwencję prezentowania głosów uczestników sesji, którymi byli nie tylko naukowcy, ale także przedstawiciele różnych podmiotów edukacji – dyrektorów (mgr Grzegorz Lech), nauczycieli (mgr Jacek Wiśniewski) oraz uczniów (Magdalena Jurek). Moderatorem wprowadzającej dyskusji panelowej była prof. M. Dudzikowa, która zachęciła do refleksji nad zjawiskami i procesami będącymi przykładem pozoru w edukacji polskiej, a także rolę uczestników procesów edukacyjnych, teoretyków i praktyków w niwelowaniu przyczyn i skutków pozoru. Każdy panelista wypowiadał się trzykrotnie, prezentując sposoby doświadczenia pozoru w znanym mu środowisku edukacyjnym. Zaproszona do rozmowy dr hab. Dorota Klus-Stańska, prof. UG, przedstawiła interpretację naukową wygłaszanych opinii z perspektywy pedagogiki krytycznej. W części drugiej pozostali uczestnicy sesji prezentowali obszary pozoru w różnych kontekstach edukacyjnych, wśród których wymieniano kształcenie uczniów niepełnosprawnych, edukację artystyczną, dyskurs edukacyjny w przedszkolu, a także zarządzenia ministerialne.

Sesja VIII: *Podręczniki, poradniki – mapa czy ślepa uliczka?*, prowadzona przez dr hab. Mariolę Chomczyńską-Rubachę, prof. UMK, poświęcona była zagadnieniu nieodłącznie związanemu z praktyką edukacyjną, jaką jest status współczesnych opracowań podręcznikowych. Rozważania dotyczyły przede wszystkim spojrzenia na podręcznik jako nośnik przekazu społecznego, a nie tylko źródło wiedzy przedmiotowej. Dyskusja panelowa dotyczyła „polityczności” podręczników i poradników, w których kreowana i propagowana jest określona wizja rzeczywistości społecznej, natomiast referenci (także studenci pedagogiki) prezentowali przykłady funkcjonowania „ukrytego przekazu”, zawartego w podręcznikach i poradnikach. W krytycznej analizie ich zawartości zwracano uwagę na podtrzymywanie stereotypów w zakresie ról społecznych oraz powierzające podejmowanie zagadnień wychowania, podkreślając znaczenie Internetu jako miejsca udostępniania wiedzy o charakterze poradnikowej.

Sesja IX: *Nauczyciel – jego (nie)przygotowanie?*, prowadzona przez prof. dr hab. Henrykę Kwiatkowską i dr hab. Dorotę Gołębnik, prof. DSW, poświęcona była refleksji nad działalnością pedagogiczną nauczyciela. W części plenarnej dyskutowano o świadomym niedomknięciu kwalifikacji nauczycielskich, wynikającym z elastyczności działań nauczyciela, jego wiedzy kontekstualnej, użytecznej w praktyce. Wskazywano na znaczenie procesu przygotowania kandydatów na nauczycieli, którzy już w trakcie studiów powinni mieć okazję do refleksji nad zdarzeniami edukacyjnymi, a także definiowano model profesjonalizmu nauczyciela (nauczycieli). Wskazywano także na współczesne tendencje w badaniach edukacyjnych, otwierające pole dla nowej wspólnoty interpretacyjnej „zrewitalizowanych badań w działaniu”. Referaty prezentowane były w dwóch blokach tematycznych, poświęconych codzienności szkolnej jako miejscu i źródle profesjonalnego uczenia oraz (nie)przygotowaniu nauczycieli w badaniach edukacyjnych i badaniach nad edukacją. Poruszone kwestie dotyczyły zarówno problemów początkujących nauczycieli (praktyki studenckie, wybór zawodu), jak i doświadczonych praktyków (ewaluacja własnej praktyki, nauczycielskie grupy wsparcia).

Sesja X: *Ku pozytywnym doświadczeniom, czyli czasami się udaje*, prowadzona przez prof. dr hab. Aleksandra Nalaskowskiego i dr hab. Beatę Przyborowską, prof. UMK, poświęcona była przykładom zastosowania teorii naukowych w praktyce edukacyjnej. Podjęto próbę zdefiniowania sukcesu pedagogicznego, wskazując znaczenie determinacji aktywistów podejmujących inicjatywę na rzecz polepszenia jakości edukacji we własnych środowiskach. Podczas debaty-polemiki z tekstami referatów, przedstawionymi wcześniej na stronie internetowej Zjazdu, przytaczano zarówno przykłady realizowania nowatorskich projektów na różnych szczeblach edukacji (np. edukacja zróżnicowana, edukacja domowa), jak i refleksje dotyczące możliwości usprawnienia działania instytucji oświatowych pomimo mechanizmów biurokracji.

Na zakończenie obrad VII Zjazdu PTP podsumowania jego prac dokonał prof. dr hab. Zbigniew Kwieciński, który zaznaczył, że tegoroczne spotkanie było najkrótszym i najmniej licznym ze Zjazdów. Zaproponowane tematy sesji pozwoliły na dyskusje „w poprzek” subdyscyplin naukowych, a dzięki temu na wymianę poglądów specjalistom z różnych perspektyw edukacyjnych. Profesor Kwieciński zwrócił uwagę na konieczność debaty o praktyce edukacyjnej wobec kryzysu wychowawczego, który co prawda nie jest zaskoczeniem dla teoretyków wychowania, jednak wymaga aktywności ze strony pedagogów. Zarówno władze polityczne, jak i kościelne Polski wydają się obecnie także dostrzegać jałowość intelektualną społeczeństwa, zagubionego w poszukiwaniu pluralizmu czy duchowości. W tym kontekście niezwykle cenne jest zjawisko

„absorbowania” przez pedagogikę potencjału różnych dyscyplin nauki (m.in. socjologii, antropologii, biologii, ekonomii, filozofii) dla swoich działań.

Tegoroczny Zjazd był bardzo dobrze przygotowany pod względem organizacyjnym, co było niewątpliwą zasługą zespołu Komitetu Organizacyjnego pod przewodnictwem dr hab. Marii Marty Urlińskiej, prof. UMK. Miłym akcentem Zjazdu było wręczenie podczas bankietu każdemu organizatorowi poprzednich sześciu Zjazdów tablo z fotograficzną retrospektywą minionych wydarzeń naukowych.

W trakcie Zjazdu można było zauważyć obecność wielu młodych naukowców, a także uczniów i studentów. Koordynatorzy kilku sesji zadbali także o to, by teksty referatów lub abstraktów były umieszczone na stronie internetowej Zjazdu, co było dużym ułatwieniem dla zainteresowanych udziałem w sesjach, odbywających się w tym samym czasie. Dużym zainteresowaniem cieszyły się otwarte podczas trwania Zjazdu stoiska wydawnictw edukacyjnych, m.in. Wydawnictwa Naukowego DSW, Wydawnictwa Adam Marszałek, Oficyny Wydawniczej „Impuls”.

Gościnny hotel „Filmar” zapewnił warunki odpowiednie zarówno do odpoczynku, jak i pracy naukowej. Dzięki odpowiedniej liczbie dobrze wyposażonych sal konferencyjnych wszystkie sesje odbywały się w tym samym obiekcie, co dawało możliwość przysłuchiwania się wielu referatom w trakcie niecałych dwóch dni.

JOLANTA SAJDERA